

הדגובה הגדולה רובנווליסאיה באנורד'פורה | א.ס.א.פ. קריאייטיב | Mirek Hejnicky - Shutterstock

קסם קדום

שרידי ארמונות, מנזרים, מקדשים, מבני סטופה בודהיסטיים, אבנים מגולפות, ציורי קיר ופסלים נישאים פותחים צוהר להיכרות עם המורשת ההיסטורית, התרבותית והדתית המרתקת של סרי לנקה. הזמנה לביקור בערי הבירה הקדומות והנעות

יותם יעקבסון

ולא נותר מהם כיום כל זכר. אף שקשה לחוות את הערים הקדומות, הטובלות כיום בירק פראי, כמכלול אורבני, הביקור בהן יפה ומסקרן ומהווה נדבך הכרחי לכל מי שמעוניין להכיר את מורשתה ההיסטורית, התרבותית והדתית של סרי לנקה.

בירה בתזוזה

אנורד'פורה (Anuradhapura) קרויה על שמו של יועצו של המלך (שמו היה אנורד'ה, ו-Pura פירושה עיר בסנסקריט) שייסד את העיר. זוהי בירתו הקדומה ביותר של האי, השוכנת בסמוך לנקודה שבה הוא הולך ונהיה צר לכדי חוד המשווה לו צורת טיפה הזורגת מהודו. העיר נוסדה במאה ה-4 לפנה"ס ושימשה כבירה במשך יותר מאלף שנה, למעט אפיזודה קצרה וחולפת במאה ה-5 לספירה, שבה הועבר הארמון אל סגירייה (Sigiriya). רק בשנת 1073 לספירה, בעקבות קרבות חוזרים ונשנים של הטמילים שהגיעו מדרום הודו, הועתקה הבירה דרומה. כך הוקמה פולונרווא (Polonnaruwa), ששימשה כבירה עד המאה ה-13 לספירה, ובעקבות התקפות נוספות של הודו הועתקה

כמו עגיל הדור משתלשל האי סרי לנקה מאזונה הגדולה של תת יבשת הודו, ומהווה שלוחה תרבותית למורשת שנכחדה בה זה מכבר. ערי הבירה הקדומות משובצות באי כפנינים בעגיל, ובמרוצת הדורות הן נדדו ממקום למקום בנסיבות שונות ומשונות. למי שמצפה להלך לאורך רחובות קדומים בין שרידי רובעים עירוניים צפוייה אכזבה. לא הרבה שרד מעריה הקדומות של סרי לנקה. ככלל, לא הרבה שרד במקום שבו הלחות כה גבוהה וחומרי הבנייה העיקריים הם עץ ולבני חמר, שברבות השנים מעלות טחב ומתפוררות לאטן. כל שנותר בערים הקדומות הוא שרידי מנזרים, מבני סטופה בודהיסטיים, המכונים בסינגהלית דגובה (Dagoba), המבטאים את אופייה הבודהיסטי של האמונה המקומית ואת כוחם של המלכים שהקימו את מבני הענק האלו ואת מאגרי המים, שהיו הכרחיים לקיום יישובים במהלך עונות היובש. המבנים השתמרו בזכות בנייתם מאבן, או בניית כותלי לבנים עבים ביר תר. בתי מגורים, שנבנו מחומרים מתכלים כגון קורות עץ, סכך כפות דקלים, או כותלי לבנים דקים, התפוררו

לתקופה קצרה אל דמבדנייה (Dambadeniya) במערב האי ולאחר מכן אל קאנדי (Kandy), השוכנת בעמק פנימי בחיק ההרים המגנים בלב האי. קאנדי היתה בירת האי עד לכיבושה על ידי הבריטים בשנת 1815, והם שבו והעתיקו את הבירה, הפעם לקולומבו (Colombo), השוכנת במרכז החוף המערבי.

בצל עץ האמונה

שרידיה הקדומים של אנורד'פורה מתפרשים הן על פני תקופת זמן ממושכת והן על פני שטח גיאוגרפי רחב. מעיון במפה, ועם קצת דמיון, אפשר להבחין שהיא בנויה בצורת מנדלה, צורה גיאומטרית סימטרית המוכלת בעיגול. במסורות הינדו שונות המנדלה מסמלת את מבנה היקום ומתארת את הסדר והסימטריה שבו. במרכז העיר נמצאת מצודת הארמון, המוקף בשלושה מנזרים. אם לא הגעתם למקום ברכב, שבע־זרתו תוכלו לדלג מנקודה לנקודה, הדרך הטובה ביותר לסייר באתר היא ללא ספק באופניים (שאפשר לשכור במקומות רבים בעיירה הסמוכה).

על פי מקורות קדומים ידוע שהעיר הפכה לבירה בשנת 380 לפנה"ס, בימי שלטונו של המלך פנדוקבהאיה (Pandukabhaya). בתקופת שלטונו של המלך דוואנמפייה טיסה (Devanampiya Tissa), שמלך בשנים 247-207 לפנה"ס, הגיע הבודהיזם לסרי לנקה ומאז הטביע בה חותם. האמונה החדשה הגיעה לאי הדרומי במצוותו של המלך אשוקה (Ashoka), ששלח לכאן את בנו, הנסיך מהינדה (Mahinda), שהיה נזיר בודהיסטי. אחותו של מהינדה, הנסיכה סנגמיטה (Sangmita), הביאה לסרי לנקה חוטר של עץ הבודהי המקודש מבודהגאיה בהודו. לפי המסורת, עץ זה (מסוג פיקוס רליגיוזה), הוא העץ שתחתיו הגיע הבודהה להארה.

העץ המקודש, המכונה שרי מהה בודהי (Sri Maha Bodhi), הוא לבה הגיאוגרפי והרוחני של אנורד'פורה. זהו האתר בעיר שאליו מגיע המספר הגדול ביותר של המבקרים. רובם מקר־מיים, ואליהם נוספים צליינים בודהיסטים מארצות אחרות. עיקר העומס כאן הוא בלילות ירח מלא. כדי לבוא בתחומי המתחם יש לחלוץ נעליים ולהסיר כובע, נוהג שחוזר על עצמו ברבים מהאתרים בסרי לנקה. מכיוון שלעתים החול במקום חם ומכאיב אפשר להישאר עם גרביים. מקורם של כל עצי הפיקוס המקודשים באי בעץ זה, שחשיבותו נודעה לא רק בסרי לנקה, אלא בכל רחבי העולם הבודהיסטי. כשהעץ המקורי בבודהגאיה מת הובא חוטר מכאן אל כס ההארה. המאמינים נוהגים להקיף את העץ בידים צמודות זו לזו, להקטיר סביבו קטורת, לצקת עליו מים מבורכים ולתלות עליו דגלים בעלי חמישה צבעים. לחמשת הצבעים משמעויות רבות. הם מסמלים את חמשת המצרפים המרכיבים את מה שמוכר בבודהיזם כאשליה של העצמי וכן את חמשת מרכיבי הגוף: כחול - שיער, צהוב - עור, אדום - דם, לבן - שיניים ועצמות, כתום - בשר ומוח עצמות.

מאז קבלת האמונה הבודהיסטית השתנה אופייה האדריכלי כלי של העיר ונבנו בה מבנים בודהיסטיים רבים. בסמוך לעץ הקדוש נמצא ארמון בראזן (Brazen), שכל שנותר ממנו הוא שרידי עמודים שתמכו במבנה מגורים של תשע קומות לנוצי רים, והדגובה הגדולה והלבנה רובנווליסאיה (Ruvanvelisaya), הגדולה מסוגה בעולם, שהיתה פעם חלק ממנזר עצום. דגובה היא הכינוי הסינהלי לסטופה - תל לבנים גדול המכיל שרידים

פסל שומר הסף בפולונרוזה | א.ס.א.פ. קריאייטיב
Emma Halmwood - Shutterstock |

דגובה מעוטרת להפליא בפולונרוזה | א.ס.א.פ.
Dmitry Rukhlenko - Shutterstock | קריאייטיב

אנורד'הפורה

- הגעה: אפשר להגיע אל העיר באוטובוס. אפשר לטייל באתרי העיר העתיקה ברכב, בריקשה או באופניים שכורים
- שעות כניסה לאתרי העיר העתיקה: מדי יום 7:00-19:30
- מחיר כניסה לאתרים: 25 דולר למבוגר, 15 דולר לילד

סיגרייה

- הגעה: אפשר להגיע אל העיר באוטובוס מדמבולה (היוצא בתדירות גבוהה בעיקר בשעות הבוקר). סיגרייה נמצאת כעשרה קילומטרים ממזרח לכביש הראשי המחבר בין דמבולה להברנה (Habarana).
- שעות כניסה לאתרי העיר העתיקה: מדי יום 7:00-17:30
- מחיר כניסה: 15 דולר למבוגר, 7.5 דולרים לילד

פולונרואה

- הגעה: אוטובוסים מגיעים לעיר באופן תדיר מקאנדי ומדמבולה. יש גם אוטובוסים לאנורד'פורה וממנה. אפשר לטייל באתרי העיר העתיקה ברכב, בריקשה או באופניים שכורים
- שעות כניסה לאתרי העיר העתיקה: מדי יום 7:30-18:00
- מחיר כניסה: 25 דולר למבוגר, 15 דולר לילד
- אפשר לקנות כרטיס מוזל של Cultural Triangle Round Ticket שמחירו 50 דולר והוא מכסה את אנורד'פורה, פולונרואה, סיגרייה וכמה אתרים נוספים. הכרטיס תקף ל-60 יום ממועד רכישתו, אפשר להתחיל להשתמש בו מהיום ה-14 לרכישתו. הוא מקנה כניסה חד פעמית לכל אתר. כרטיס זה נמכר בדלפקי הכרטיסים של כל אחד מהאתרים המזכרים לעיל

אבן ירח - סמל להארה | צילום: יותם יעקבסון

מקודשים. את הדגובה הזו הקים המלך דוטוגמונו (Dutugemunu), ששלט בשנים 161-137 לפנה"ס ונודע במפעלי הבנייה הרבים שלו. אביו נמלט מהעיר מאימת הטמילים, אך הוא היה נחוש לכבושה מחדש. אביו אסר עליו לצאת לקרב, אך הוא בז לחולשתו, שלח לו תכשיט נשי כסמל לתבוסתנותו, נלחם וזכה בעיר.

סביב הסטופה, ששוקמה פעמים רבות, יש קיר חיצוני שעליו מאה פסלי פילים. המלך דוטוגמונו היה על ערש דווי בטרם הסתיימה הבנייה, ואחיו דאג להקים שלד במבוק ולכסותו ב בד כדי לשמח את המלך הגוסס באשליה שהמבנה הושלם.

ברחבי העיר יש כמה דגובות נוספות, הגדולות ביותר באי, ובהן דגובת תופרמה (Thuparama), שלפי המסורת מכילה את עצם הבריח הימנית של בודהא, ודגובת אבהייגירי (Abhayagiri), שמתנשאת לגובה 75 מטר. בעבר התגורר כאן נזיר גייני. כשהמלך ולגמבהו (Valagmbahu) נמלט במאה ה-1 לפנה"ס מפני פלישה הודית לגלג עליו הנזיר. כשהמלך שב לעיר הוא הרס את מושבו של הנזיר והקים את הדגובה.

כוחו של אור הירח

בארמון מהסנה (Mahasena), צפונית לדגובת אב-הייגירי, נמצאת אבן הירח הנחשבת היפה ביותר בסרי לנקה. רבים מספי המבנים הקדומים המפוארים באי משובצים באבני ירח. אבן ירח היא אבן שסותתה לצורת חצי עיגול ושעל חצאי העיגול הקונצנטריים שלה מסותתים סמלים המציגים דרך רוחנית. הירח המלא הוא סמל בודהיסטי חשוב המסמל את ההארה. אבני הירח כאילו לוחשות לבאים: "אתם נמצאים בדרך הנכונה". במעגל החיצוני ביותר של האבן מגולפות להבות המסמלות את התשוקות. במעגל השני מגולפים בעלי חיים שונים (פיל, סוס, אריה ושר), המסמלים מצבים קיומיים האופייניים לעולם הגלגולים, שמקורו בתשרי קה. במעגל השלישי מגולף צמח מטפס, המסמל את כוח החיים ואת האפשרות להתעלות על מעגלי הקיום הארצי. במעגל הרביעי, הנמצא מעבר לתשוקות, מגר לפים אווזים המחזיקים במקורם שלושה זרעי לוטוס. הזרעים מסמלים את הדרך הבודהיסטית שלפיה יש להכיר בבודהא, במשנתו (דהרמה) ובקהילת המאמינים (סנגהה). במעגל הפנימי ביותר נמצא לוטוס, החובק את דיסקוס הירח. הלוטוס מסמל טוהר והירח מסמל את זכותה של הנירוונה.

אחד האתרים המקודשים ביותר בעיר הוא מקדש איסורמונייה (Isurumuniya), שהוקם במאה ה-3 לפנה"ס על ידי המלך דוונאמפייה טיסה. הכניסה מחייבת הליכה על חצץ דוקר ברגליים יחפות, ולרגשים מומלץ להצטייד בגרביים. המקדש שימש במקור לאחסון הש"ד הבודהיסטי הקדוש ביותר בעולם - שן משיניו של

בודהא - שעבר גלגולים ותלאות רבות ונדד בין ערי הבירה השונות לפני שהגיע למשכנו הנוכחי במקדש בקאנדי. במקדש תבליטי סלע המתוארכים לימי הקמ"ת, שבהם מתוארים פסלי פילים מלאי חיות, אירועים הקשורים להיסטוריה הבודהיסטית במקום ודמויות אוהבים. פסל האוהבים עשוי בסגנון גופטה (Gupta) הרווח בהודו; הגבר יושב בתנוחת פיתוי בעוד הנערה מצניעה עצמה. נהוג לספר שהגבר בתבליט הוא בנו של המלך דוטוגמונו, הנסיך סלייה (Saliya), שבמהלך מסע ציד התאהב באסוקמלה (Asokamala), נערה ממעמד נמוך, וויתר למענה על הכס.

על ציר העולם

בשנת 477 לספירה ננטשה אנורד'פורה למשך כמה שנים. באותה שנה הודח המלך ד'וטוסנה (Dhotusana) על ידי בנו קשיאפה (Kashyapa). קשיאפה פחד ממוגלן (Mugalan), אחיו למחצה ויורש העצר החוקי, שברח לדרום הודו והקים צבא בעזרת הטמילים, והחליט להקים ארמון מבוצר מחוץ לעיר הבירה. לשם כך הוא בחר בפסגת סיגרייה, סלע גרניט מצוקי ואימתני המתנשא כ-200 מטר מעל המישורים, שסביבו גשר אבן העובר כיום מעל החפירים הרחבים, המלאים מים, המקיפים את הצוק. בעבר שרצו החפירים תנינים. השביל ממד שיק לאורך דרך קדומה רחבה החוצה שטח המחולק לערוגות גן עצומות, מבנים שונים ובריכות הממוקמות בסימטריה מופלאה. היישר מול הארמון מתנשא הסלע האימתני. לאורך השביל יש מערכות מים תת-קרקעיות מורכבות, ועד היום, כשיורדים גשמים עזים ונוצר די לחץ בצינורות, אפשר לחזות במזרקות המים בפעולה. המתחם כולו הוקם לפי עקרונות התפיסה הקוסמו-לוגית ההודית שבה ציר מרכזי והדגשה של ארבעת הכיוונים הקרדינליים. במפעל הבנייה הראוותני שלו ביקש קשיאפה להציג את עצמו כיושב על ציר העולם, מקור השפע המתפשט לארבעת הכיוונים עלי אדמות. השביל המפולס נמשך עד מרגלות הסלע, ומשם מתחיל גרם מדרגות תלול. טפח אחר טפח מתגלים המישורים המיוערים סביב, אך בשלב מסוים נחסם הנוף. צדו החיצוני של השביל התלוי על המצוק תחום בקיר מצופה טיח ממורק שעליו כתובות גרפיטי קדומות, ועליו מסודר פר שמראות הצועדים השתקפו בו. מסופר גם שקיר זה נועד למנוע את האפשרות לראות את הנוף, שכן למלך הגדול היה פחד גבהים. קצת מעל השביל, בנקודה שאליה אפשר להגיע בגרם מדרגות לוליני, מצוירת דמויות נשים, ספק ארציות ספק שמימיות. פחות מ-20 דמויות נותרו מתוך ה-500 שידוע כי צוירו כאן בעבר. בקו מתאר חושני ובטוח ובצבעים חיים ניבטות היפה פיות על פני הסלע. חזן שופע, תכשיטיהן מכבידים על צווארן ועל תנוכי אוזניהן ותשואות פירות ופרחים בי

פסגת סיגרייה | א.ס.א.פ קריאייטיב |
Komstantynov - Shutterstock

ציורי הנשים במתחם סיגרייה | א.ס.א.פ
קריאייטיב | Kaetana - Shutterstock

לסייר באתר היא באופניים.

מארמונו של פרקמבה הראשון שרד רק חלקם התחתון של כותלי לבנים עבים, אך מולו ניצבת עדיין בימת אבן ששימשה כאולם כינוסים. צדה החיצוני מעוטר באפריז נפלא של פילים בשלל תנוחות. בסמוך נמצאות בריכות רחצה (Kumara Pokun), שמימיהן מוזרמים מתוך לוע מגולף באבן של התנין המיתולוגי מקארה (Makara). מעט צפונית לארמון שוכן המתחם הבודהיסטי הפולחני של העיר (מעין חצר מרובעת עם בניינים מכל צדדיה), אחד משכיות החמדה שלה. על במת אבן מוגבהת מקובצים כמה מבנים מיוחדים, ובהם שני היכלות לשן הבודהא הקדושה (Hatadage), שהור עברה לכאן מאנורד'פורה. המבנה המערבי, הקטן יותר (שמכונה Atadage), הוקם עוד בימי ויג'אבהו הראשון. המבנה המזרחי הוקם על ידי פרקמבהו, נכדו. מול הכניסה אליו נמצאת דגובה קטנה אך מעוטרת להפליא (Vatadage). אל הדגובה אפשר לעלות בארבעה גרמי מדרגות קטנים, המובילים אל ארבעה פסלי בודהא המקיפים את הסטופה המרכזית ופונים אל ארבעת הכיוונים הקרדינליים. בתחתית גרמי המדרגות אבני ירח יפות ופסלים של צמדי שומרי סף. גם ארמון המלך וגם הדגובה המיוחדת מופיעים בשחזור מלא במוזיאון הארכיאולוגי המצוין בכניסה לאתר. נוסף על שחזורי המבנים יש במקום דגם של העיר כולה הנותן מושג טוב על פרישת אתריה, וכן ממצאים שונים, ובהם פסלי ברונזה נהדרים.

מזרחית להיכלות השן נמצאת קורת אבן באורח תשעה מטרים (Gal Pota), הנושאת את הכתובת הארוכה ביותר שהתגלתה בסרי לנקה. הכתובת מהללת ומפארת את מעלליו של המלך ניסנקה מאלה (Nissanka Malla), ששלט בשנים 96-187, ניסה להלכת על קודמיו ורוקן את קופת המדינה. בכתובת מצוין שמשקל קורות האבן הוא כ-25 טונה וכי היא הובלה לכאן ממחצבה במרחק כ-100 קילומטר מהעיר. בשולי האבן גילוף של לקשמי, אלת העושר ההינדית, שדמותה תואמת את הממצאים במקדשים הינדיים נפרדים מצפון למתחם. צפונה משם מתנשאת רנקוט ויהארה (Ranakot Vihara), הדגובה הגדולה ביותר בסרי לנקה מלבד הדגובות באנורד'פורה. בגאל ויהארה (Gal Vihara) יש כמה פסלי בודהא חצובים באבן, המציגים אותו ניצב, שוכב וגם יושב במדיטציה סטואית, מצב שאפשר להגיע אליו בקלות אם מאפשרים לרוגע השרר בערים הקדומות של סרי לנקה לחלחל פנימה. ☉

יותם יעקבסון - מורה דרך בארץ ולאורך נתיבי הסחר
הקדומים באסיה ובסרי לנקה. מלמד, מרצה, כותב
ומצלם | yotam.jac@gmail.com

דיהן. זהותן של הנשים אינה ברורה. האם אלו פילגשיו של המלך או שמא רקדניות שמימיות? נראה כי לעולם לא נדע, אך עדיין אפשר להתרשם מיופין.

מעט אחרי הנקודה שבה מסתיים הקיר הממורק, ואחרי שייפתח לרחבה קטנה, ממשיך גרם המדרגות תלול מאוד המעפיל לפסגה. משני צדי גרם המדרגות אפשר להבחין בפסלים דמויי טופרי אריה עצומים. כפות הרגליים הן כל ששרד מפסל אריה עצום ממדים שניצב כאן בעבר. מי שטיפסו במעלה המדרגות המקוריות בעבר נכנסו כנראה לארמון דרך לועו של הלבאי הרובץ, שהעניק למקום את שמו. סיגרייה היא ככל הנראה שיבוש של המילה "סינג", אריה בסינהלית. מהפסגה נשקפים נופים מרהיבים ועליה פזורים שרידי הארמון, כס המלך המסותת באבן וכמה מאגרי מים, שאליהם העלו מים במשאבות ידניות ומהם הזרימו אותם אל מזרקות הגן.

מוגלן חזר לסרי לנקה כעבור 18 שנה בראש צבא גדול. קשיאפה יצא מולו, אולם מכיוון שפילו סירב לחצות ביצה הוא פנה לעוקפה. צבאו היה בטוח שהמלך נסוג וחייילו נפוצו לכל עבר. קשיאפה נותר לבדו בשדה הקרב. מפתח הביזוי הוא שיסף את גרונו ומת. כך, בקרב שבו היה הרוג אחד שהמית את עצמו, זכה מוגלן בכס. בכעסו הרב שרף מוגלן את ארמונו של אויבו וכך הקיץ הקץ על סיגרייה. במשך תקופה מסוימת חיו כאן נזירים, אך האתר נשאר בשיממונו עד שהוכרז ב-1982 אתר מורשת עולמית, אחד משבעה אתרי מורשת עולמית של אונסק"ו בסרי לנקה.

הנדידה דרומה

במאה ה-11 לספירה שלטה בדרום הודו שושלת צ'ולה (Chola) החזקה ובהשפעתה הוקמה בצפון סרי לנקה ממלכה טמילית, שבירתה ג'פנה (Jaffna). כתוצאה מכך התגבר הלחץ הטמילי על אנורד'פורה, עד שהוחלט על נטישתה והעתקתה דרומה. עם התפשטות הטמילים דרומה הם העתיקו את בירתם אל פולונורואה, ששכנה במקום אסטרטגי יותר ולפי העדויות גם סבלה פחות מיתושים. בראשית המאה ה-18 הביס המלך הסינהלי ויג'אבהו הראשון (Vijayabahu I) את הטמילים, דחק אותם צפונה והקים את בירתו החדשה בפולונורואה. נכדו, המלך פרקמבהו הראשון (Parakramabahu I), הביא את פולונורואה לשיאה. בסמוך לעיר הוא הקים מאגר מים עצום שכונה פרקמה סמודרה (Samudra - ים בסנסקריט).

בניגוד לאנורד'פורה, שבה בולט הסגנון האדריכלי הבודהיסטי המאופק, בפולונורואה ניכרת השפעה הינדית רבה, המוסיפה למבנים עיטורים פיסוליים בעלי חיות רבה. אף שאתריה של העיר פזורים על שטח קטן בהרבה משל אנורד'פורה, גם כאן הדרך הטובה ביותר